

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 32

Заснований в 1996 році

Рівне – 2005

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я В З А К Л А Д А Х О С В І Т И : З Б І Р Н И К Н А У К О В И Х П Р А Ц Ь . Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 32. – Рівне: РДГУ, 2005. – 155 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №2 від 30.09.2005 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

УДК:378.37.014

Т.Д. ДЕМ'ЯНИЮК

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КАФЕДРИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ВИХОВАННЯ

Резюме. Стаття присвячена інноваційній діяльності кафедри теорії і методики виховання в умовах кредитно-модульної системи організації навчання студентів. Автор розкриває інноваційні технології проведення лекцій, семінарів та практичних занять викладачами кафедри. У центрі цих технологій проблемно-пошукові, творчі та практично-діяльнісні методи організації навчальної взаємодії викладачів і студентів.

Ключові слова: студент, кредитно-модульна система, заліковий кредит, технологія навчання, лекція, практичне заняття, семінар, навчально-дослідні завдання, самостійна робота, творчість.

Постановка проблеми. Нова соціально-економічна і політична реальність в суспільстві, зміцнення державності України, інтеграція її в Європейський простір передбачає реформування освіти і, зокрема, вищої, яка нині спрямована на забезпечення мобільності, працевлаштування та конкурентоспроможності фахівців.

У таких умовах не можна обмежитися „косметичним ремонтом” вищої школи, потрібно переглянути зміст та ідеї, що лежать в її основі. Нинішній вищій школі потрібні нові концепції, парадигми, технології навчання, що здатні забезпечити повноцінну підготовку студентів до життя в демократичному, правовому суспільстві з новим соціально-економічним укладом.

Однією із передумов входження України до єдиної Європейської зони вищої освіти є досягнення цілей Болонського процесу. Як стверджує практика, в сучасній соціально-педагогічній ситуації продуктивною є концепція, що реалізує особистісний підхід до навчання, який орієнтується на особистість студента, повагу до унікальності та гідності індивіда, розвиток та саморозвиток його природних задатків та здібностей, створення в університеті обстановки захищеності та творчої співдружності.

Система діяльності професорсько-викладацького складу працівників кафедри будується, виходячи із поняття: „**кредитно-модульна система організації навчального процесу** – модель навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових кредитів”, „**заліковий кредит**” – одиниця виміру навчального навантаження необхідного для засвоєння змістових модулів”, „**модуль**” – задокументована завершена частина освітньо-професійної програми, що реалізується відповідними формами навчального процесу”, „**змістовий модуль**” – це система навчальних елементів, що поєднана за ознакою відповідності певному навчальному об’єктові.

Професорсько-викладацький склад кафедри добре усвідомлює, що майбутньому педагогу потрібні такі знання, вміння і навички, які б охоплювали найбільш універсальні положення і принципи національного виховання, народної, наукової та світової педагогіки. Враховуючи науковий потенціал викладацького складу, **визначені пріоритетні напрями роботи, зокрема:**

1) створення життєздатної системи навчально-виховного процесу для досягнення належних освітньо-виховних рівнів майбутніх фахівців і підготовки їх до реалізації завдань національного виховання в школі шляхом проектування особистісно-розвивальної взаємодії викладача і студента;

2) забезпечення умов для постійного самовдосконалення та самореалізації особистості студента;

3) науково-методична та консультативна робота.

Результатом творчого пошуку викладачів кафедри є введення в зміст навчального процесу нових технологій навчання: системно-модульна; гуманістична освітня парадигма; 12-ти бальна шкала оцінювання навчальних досягнень студентів; пріоритетність індивідуальних і групових форм навчання; „активні”, „інтерактивні” форми навчання; мотиваційно-ціннісні методи.

Аналіз практичної діяльності членів кафедри показує, що лекційні, практичні та семінарські заняття дають можливість і забезпечують діяльність студентів, спрямовану на духовний пошук, а також проблемно-дискусійний характер навчання, реалізують індивідуальний підхід до кожного в рамках колективної форми навчального процесу.

У підготовці студентів значну вагу має така форма навчання як лекція. Професор Дем’янюк Т.Д., доценти Сойчук Р.Л., Рабченюк Т.С., Безкоровайна О.В., старші викладачі Кособуцька Г.П., Тимошук Н.С., Черній А.Л., викладаючи лекційний матеріал, приводять засвоєння теоретичних положень у відповідність з практичним їх застосуванням у загальноосвітніх навчальних закладах. У процесі лекцій чітко наголошують на проблемі, яка є предметом вивчення під час практичних занять, дають поштовх до її розв’язання; у своїх твердженнях відштовхуються від здобутків семінарських і практичних занять; поглиблюють положення, розглянуті на попередніх практичних заняттях; ставлять і стисло пояснюють питання, які не розглянуті на практичних заняттях. Частина лекцій носять максимум інформації про способи здобуття й аналізу фактів, стимулюють до самостійної роботи студентів.

Кожен викладач дбає про те, як зацікавити студентів своїм курсом, як тримати думку студента на лекції в напрузі, якою має бути інтелектуальний та емоційний бік лекції, які методи, прийоми, засоби застосовувати для стимулювання розумових сил студента, як слухати та аналізувати себе під час лекції. Використовуючи проблемний метод на лекції, кожен викладач ставить перед студентами проблемне завдання, керує їх пізнавальною, професійно-практичною і частково-творчою, дослідницькою діяльністю. Під час лекцій викладачі розглядають протилежні точки зору, знайомлять студентів з різними позиціями учених, із суб’єктивними поглядами, стимулюють студентів до того, щоб вони разом з ними думали над поставленими питаннями.

Дослідження свідчать, що виділені нами засоби і методи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях, дають позитивні наслідки. Розглянемо їх на рис. 1.

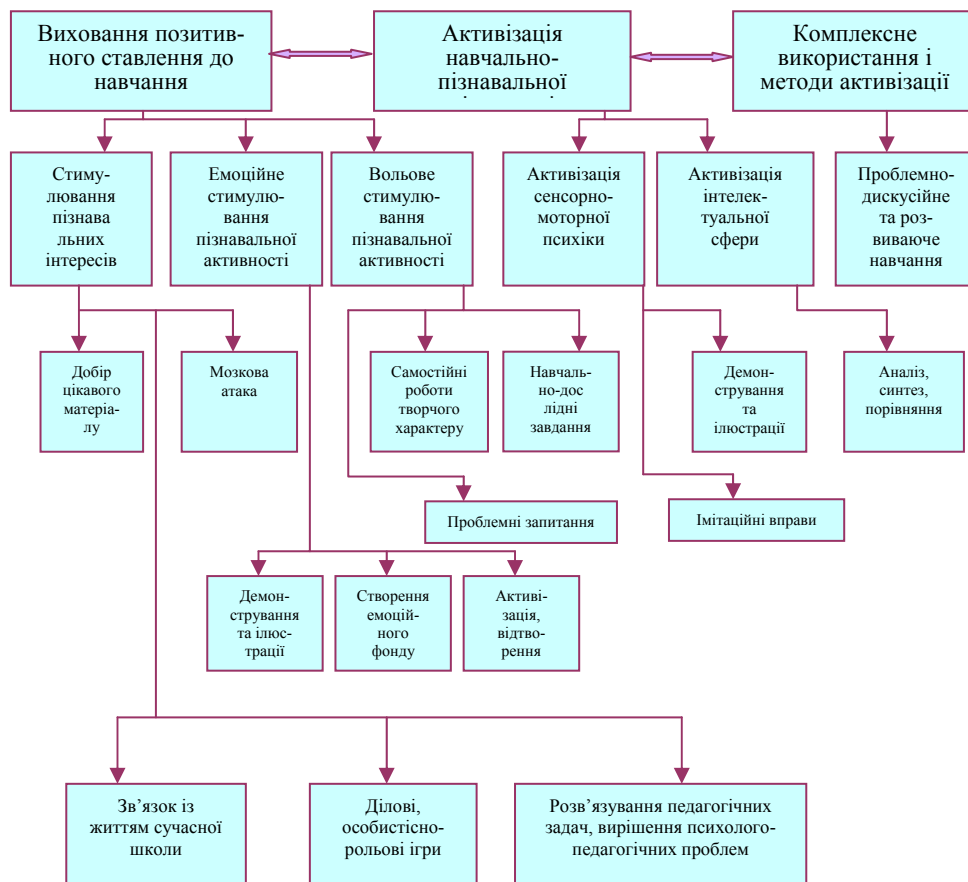

Рис. 1. Засоби і методи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів

Мислительна діяльність студента в процесі проведення лекції з „Основ педагогічної майстерності”, сучасний динамізм знань, інформацій, технологій означає, що навчити студента під час лекцій неможливо. Виникає потреба формування у кожного вміння навчатися протягом життя, а значить, – розуміти, аналізувати, синтезувати, конкретизувати, узагальнювати отриману інформацію. Кожна лекція у Кособуцької Г.П. набуває інноваційного характеру, який вимагає врахування як середнього рівня інтелекту студента, так і створення індивідуальних програм підвищеного рівня для особливо обдарованих студентів. З метою активізації мислительної діяльності кожного студента Г.П.Кособуцька чітко визначає структуру кожної лекції, стиль викладання і через саморефлексію визначає, які стратегії активного навчання оптимально вирішать дидактичні, виховні, розвиваючі та соціальні завдання в окремо взятій академічній групі.

Головним своїм завданням доцент Черній А.Л. визначає дієву допомогу в організації навчальної та інших видів діяльності на розмежування тих видів навчальних робіт, які виконуються в аудиторії та в позааудиторний час. Виходячи з цього Алла Леонідівна. використовує нові інтерактивні технології під час аудиторних занять:

- Відкриті методики – спрямовані на те, щоб розвивати творчий пошук у студентів, вироблення власної думки.
- Навчання в групах. Студенти отримують набагато більше знань, працюючи в групах, де вони вчать один одного.
- Навчання в процесі роботи. Навчання повинно давати кваліфікацію, а освіта – систему знань, яка полегшує пошук і засвоєння нових знань.
- Методика „соціального впровадження”. Певні теми лекцій проходять в соціально-культурному середовищі громадських організацій, де відбувається на практиці реалізація всіх принципів діяльності громадських структур та їх виховний потенціал.

Під час викладання матеріалу курсу використовує „компетентнісний перехід”, під яким розуміється спрямованість процесу навчання на формування та розвиток основних базових і предметних компетентностей особливості.

Практичні завдання проходять з широким використанням інтерактивних, технологій. На практичних заняттях організовується детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень курсу й формуються уміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентами певних завдань. Студенти на основі раніше отриманих знань і сформованих умінь розв'язують пізнавальні задачі,

представляють результати своєї творчої діяльності застосування інтерактивних технологій. Все це висуває певні вимоги до структури заняття, як правило, Черній А.Л. використовує таку структуру: а) мотивація; б) оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів; в) надання необхідної інформації; г) інтерактивна вправа – центральна частина; д) підбиття підсумків.

Метою інтерактивної вправи є засвоєння навчального матеріалу, при цьому обов'язковою є така послідовність і регламентування: ін структуривання (2-3 хв.); об'єднання в групи (1-2 хв.) або розподіл ролей; виконання завдання, при якому викладач виступає як організатор, намагаючись надати учасникам максимум можливостей для самостійної роботи (5-15 хв.); презентація результатів (3-15 хв.); рефлексія результатів: усвідомлення отриманих результатів (5-15 хв.)

Використання інтерактивних технологій навчання в ході впровадження кредитно-модульної системи дає можливість: активізувати мислення, приймати мотиваційно виправдані рішення; підвищувати результативність навчання; формувати трудові навички, вміння, виробляти звичку активно, креативно, раціонально мислити та діяти.

Практичні заняття передбачають оволодіння кожним студентом педагогічною технологією, розвиток його професійних умінь: педагогічного спілкування; саморегуляції психічного стану вихованця; технологію формування учнівського колективу та особистості; аналіз та прогнозування виховної роботи; працю творчу, нетрадиційну; ведення педагогічних досліджень; налагодження спільної роботи з батьками та ін.

З метою інтенсифікації процесу навчання в лабораторно-практичні заняття введені ділові, особистісно-рольові ігри, огляди літератури, розв'язування психолого-педагогічних задач, практикумів, ситуацій, що сприяє удосконаленню самостійної навчальної роботи студентів, виробленню вмінь застосувати теоретичні знання під час проходження педагогічної практики та на семінарських заняттях, повторення теоретичного матеріалу проводиться шляхом проведення дискусій. Крім того, студенти готують інформаційні повідомлення, проводять міні-виступи, написання, рецензування та захист рефератів. Освоєння теоретичного матеріалу студентами здійснюється блочно-пошуковим методом. Студенти залучаються до дослідницької роботи, самостійно знаходять необхідну літературу, аналізують і дають власну оцінку прочитаному, письмово оформлюють думки, роблять висновки-узагальнення. Окремі елементи дослідницької діяльності присутні при зібранні кожним студентом „Інформаційного пакету” за визначеною темою, з подальшим міні-виступом та обговоренням у студентській аудиторії.

Особливу групу становлять завдання студентам, пов'язані з пошуково-експериментальною фазою їх діяльності. Вони передбачають: теоретичний аналіз науково-педагогічної, методичної, навчальної літератури; оцінку наукових робіт; зіставлення поглядів різних авторів; добір фактів із життя шкільних колективів; складання таблиць, схем, планів-конспектів; розробка організаційно-функціональної структури національного виховання в сучасній школі. Щоб забезпечити більш глибоке розуміння студентами теорії виховання, на кожному занятті використовуються різні засоби, прийоми і методи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Постійно працює ст. викладач Кособуцька Г.П. над нововведеннями в змісті, методиках, технологіях навчально-виховного процесу. Для цього використовує такі методи, форми, засоби активного навчання, як: створення і розв'язування проблемних ситуацій, задач; творчий пошук оригінальних нестандартних рішень визначених проблем; проведення дискусій, диспутів, мозкових атак, експрес-інформацій, методичних рингів; особистісно-рольових ігор; обговорення рецензування повідомлень, виступів, доповідей, рефератів тощо. Зокрема, викладаючи предмет „Основи педагогічної майстерності”, вона на основі доручень-завдань, пов'язаних з пошуково-експериментальною фазою діяльності студентів, забезпечує: формування проблемних питань з теми, яка обговорюється; аналіз та прогнозування виховуючої діяльності студентів; складання алгоритмів; формування вмінь прогнозувати та встановлювати правильні педагогічні відносини у взаємодії з учнями, аналізувати процес і наслідки власної і спільної роботи; обов'язково проводить діагностування ступеня засвоєння програми курсу, стимулює формування професійно значущих якостей особистості майбутнього вчителя; сприяє самовдосконаленню через усвідомлення сильних сторін своєї позиції, допущених помилок в аналізі психолого – педагогічних основ взаємодії, співробітництва в шкільному колективі. Під час практичних занять визначає показник успішності, здійснює кредитно-модульну оцінку знань, що безпосередньо підтверджує, яка частина навчальної програми, чи які структурні компоненти знань, умінь, навичок засвоєні під час реалізації навчально-виховного процесу.

Особливу групу нововведень становлять індивідуальні навчально-дослідні завдання (навчальний проект) студентам як окремий вид самостійної роботи творчого характеру. В зв'язку із запровадженням кредитно-модульної системи організації навчально-виховного процесу у ВНЗ ми виділили головне завдання поліпшити підготовку студентів до творчої діяльності через навчальну роботу, покликану розвивати в них інтерес до науково-дослідницької діяльності, звичку до систематичної самостійної розумової праці, формувати потребу в творчому підході до розв'язання професійних завдань.

Дослідження показують, що нині викладачі використовують при організації самостійної роботи студентів та контролю за нею інформаційно-пошукові форми роботи, Це такі традиційні форми: семестрові завдання для самостійної та індивідуальної робіт; консультації, індивідуальні заняття, колоквиуми, контрольні роботи, складання календарно-графічних планів тощо.

Досвід роботи показує, що введення системи ІНДЗ приводить до зростання якісних показників навчальної діяльності студентів. Позитивним в ІНДЗ є не тільки активізація самостійної роботи студента, але і його мобілізація на виконання навчального завдання, яке оцінюється і обов'язково впливає на підсумковий контроль.

На практичних заняттях з „Теорії і методики виховання”, „Основ педагогічної майстерності” доцент Безкоровайна О.В. використовує проблемні задачі й ситуації професійної спрямованості, які формують в студентів уміння творчо підходити до розв’язання навчально-виховних проблем, допомагають долати типові дидактичні і виховні труднощі. В центрі уваги – розвиток творчого мислення студента, зокрема, під час роботи над творчими завданнями. Робота над творчими завданнями здійснюється поетапно засобами дослідницьких, ігрових, творчо-прикладних дій, у ході яких відбувається розвиток та діалектичне поєднання операційного та образно-асоціативного видів мислення. Цьому сприяє організація навчального процесу у формі ділової гри з елементами змагання, театральної дії. В основі ділової гри, – з розподілом ролей, вибором стратегії поведінки, плануванням дій, – лежить продуктивне спілкування викладачів зі студентами й останніх – між собою. У процесі ж гри для кожного студента характерні певне напруження думки, волевих зусиль, вияв емоцій. Як свідчать дослідження, це допомагає студентам долати труднощі під час розв’язання певного творчого завдання, яке лежить в основі гри, підкріплює мотив досягнення і надихає на подальшу творчість.

Творчі завдання передбачають формування в студентів вмінь переносити набуті навички в змінені умови, застосувати їх у нестандартних обставинах, в уявних, умовно реальних і природних ситуаціях. На першому етапі формулюється і розв’язується творче завдання студентам, пропонується роль виконавців вказівок викладача. На цьому ж етапі використовується методичний прийом пояснювальної бесіди, ключових слів, понять, педагогічних термінів, опорних конспектів. А тому студенти глибоко засвоюють загальні поняття, які не повинні бути „мертвими”, бо необхідно наповнені змістом і „оживлені” в уяві. „Оживити” поняття, зробити його наочним, доступним для сприйняття студентом допомагають опорні схеми.

На другому етапі завдання дає викладач, але варіанти рішень студентам пропонується знайти самостійно. На третьому етапі студенти отримують творчі завдання і самі формулюють проблему, знаходять шляхи її вирішення, проходять всі пошукові етапи, які наштовхують їх на наступні висновки.

Однією з найважливіших умов успішного виконання творчих завдань є особливий такт спілкування викладача та студента, за якого зберігається взаємна рівноправність і зацікавленість співрозмовників у поглядах, думках один одного.

Вимогам проблемного і творчо-пошукового навчання повністю відповідають можливості дискусійної моделі навчання. Так, на практичних заняттях вищезазначених навчальних дисциплін повторення теоретичного матеріалу часто проводиться у формі дискусії.

Основні етапи підготовки до навчання за дискусійною моделлю:

- Діагностика готовності студентів до діалогового спілкування (базові знання, комунікативний досвід, установка на само виклад, сприйняття інших точок зору).
- Пошук опорних мотивів, які хвилюють студентів питання проблеми.
- Спрямування навчального матеріалу у системи проблемно-комунікативних запитань і завдань.
- Продумування різних варіантів розвитку сюжетних ліній дискусії.

Під час ведення дискусії студенти вчаться вислуховувати, не перебиваючи, говорити по суті, уникати образливих реплік, бути толерантними і тактовними, поважати думку опонента, прагнути зрозуміти перш, ніж критикувати, чітко формулювати думки, дотримуватись регламенту, проявляти стриманість, бути щирими і доброзичливими.

Нововведенням в процес практичних занять є дискусія: централізована, децентралізована, фронтальна, евристична, ціннісна полемічна (наукова). Централізована дискусія – взаємодія відбувається лише через організатора спілкування. Децентралізована дискусія – диспутанти вільно і неформально спілкуються між собою. Фронтальна дискусія – в обговоренні бере участь одночасно весь студентський колектив, ніяк додатково не структурований. Евристична дискусія – обговорюється пошук вирішення поставленої проблеми. Ціннісна дискусія – обговорюється особистісне ставлення до тих, чи інших фактів, подій, дилем, власні позиції чи переконання. Полемічна (наукова) дискусія – обговорюється доказовість і обґрунтованість певних наукових положень чи теорій, що вимагає попередньо обов’язкової підготовки через опрацювання додаткових джерел інформації. Крім цього, наукова дискусія характерна тим, що свої думки студенти намагаються формулювати однозначними і влучними словами, оперувати чітким і узгодженим понятійним апаратом, точно визначити головну проблему і навколо неї зосереджувати увагу під час дискусії.

„Сократівська бесіда” – викладач ставить перед студентами певну проблему і за допомогою послідовних запитань та додаткової інформації (вже відомо і студентам), тобто, через продуману систему пізнавальних завдань, дає можливість студентам відтворювати наявні знання шляхом логічних міркувань, самостійно підійти до розв’язання поставленої проблеми.

Реалізація дискусійної моделі навчання відбувається за такими етапами:

Перший етап – орієнтація (введення студентів у тему, ознайомлення з правилами дискусії, загальний огляд її перебігу).

Другий етап – підготовка до проведення дискусії (виклад сценарію дискусії, визначення ігрових завдань, ролей, орієнтованих шляхів розв’язання проблеми).

Третій етап – основна частина (проведення дискусії).

Четвертий етап – обговорення (підсумовування результатів дискусії, оцінювання продуктивності колективної та індивідуальної участі в дискусії).

Керування ходом дискусії – найскладніше завдання викладача, що потребують від нього спеціальної підготовки і неабиякої майстерності.

Передусім, заздалегідь продумуються запитання і проблемні ситуації, які активізували б мислительну діяльність присутніх на практичному занятті.

Дослідження свідчать, що ефективність виконання ІНДЗ значною мірою залежить від знань викладача, вміння визначати та експериментувати свою діяльність на шлях перспективних перетворень.

При викладанні курсів „Теорія і практика роботи дитячих і молодіжних громадських організацій”, „Актуальні питання національного виховання” доц. Сойчук Р.Л. подає навчальний матеріал з використанням наочності, емоційних відступів, окремих запитань-звернень до студентів, пізнавальних та проблемних питань, фіксацією інформації на дошці.

Керівництво виконанням навчального проекту доц. Сойчук Р.Л. здійснює таким чином:

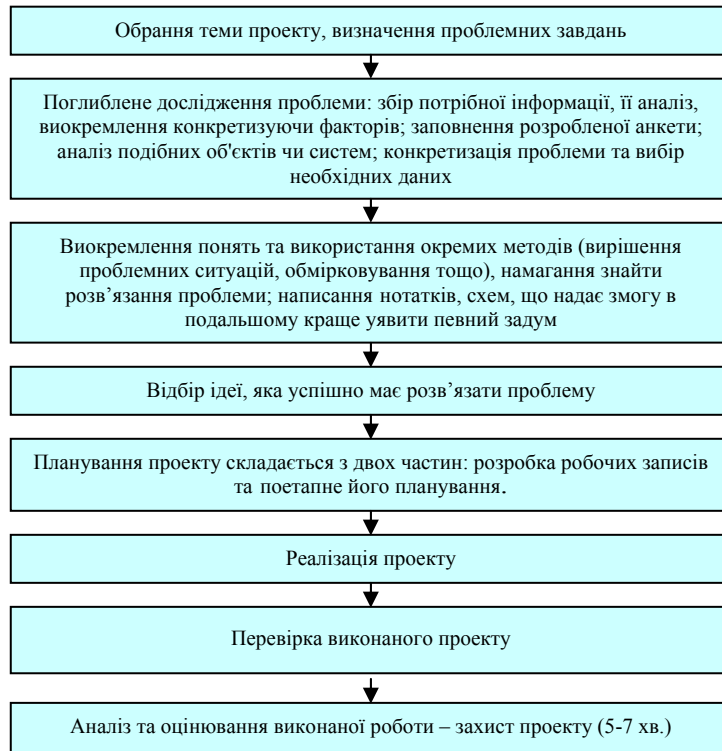

Рис. 2

На завершальному етапі вона пропонує студентам відповісти на такі запитання: Чи ефективно використовувався робочий час? У чому виявилися слабкі та сильні моменти проекту? Які зміни ви внесли б при повторному виконанні проекту? Чи легко вирішувалися проблеми? Чи була виконана робота у визначений термін?

Усі матеріали проекту студенти впорядковують у спеціальні папки з дотриманням вимог оформлення, індивідуального стилю та обов'язково має бути наявний титульний лист-інформація про тему проекту і його виконавця.

Після закінчення роботи над проектом проводиться спільне оцінювання викладачем та студентами результатів діяльності.

Теми проектів доцент Сойчук Р.Л. пропонує студентам на першому практичному занятті, використовуючи розроблену програму з навчального курсу за вимогами кредитно-модульної системи. У процесі виконання проекту активізується пізнавальна діяльність студентів у поєднанні з дослідженням та самостійним пошуком для розв'язання визначених завдань, що вимагає нових знань критичного, творчого мислення, здійснення нетрадиційних пошукових прийомів.

Під час проведення практичних занять із курсу „Теорія і методика виховання” та спецкурсу „Особистісно орієнтоване виховання” старший викладач Тимошук Н. С. створює проблемні ситуації; вносить елементи творчого пошуку, евристичної бесіди, дискусії, „мозкового штурму”, „галереї ідей”, визначає проблемно-пошукові завдання, спільно з студентами опрацьовує літературу тощо. Такий підхід дозволяє студентам краще зрозуміти лекційний матеріал, усвідомити його практичну значущість, розуміти ключові поняття теми, позицію викладача, хід його думок у розв'язанні проблеми; активізує їхню пізнавальну діяльність.

Розвитку пізнавальної активності сприяє залучення студентів до проведення практичних занять. Так, напередодні кожного практичного заняття вони знайомляться з темою, спільно з викладачем визначають ключові поняття, проблемні запитання, складають план заняття, обговорюють рекомендовану літературу. У процесі підготовки використовуються такі форми роботи, як „аукціони творчих пропозицій”. У такий спосіб

студенти висловлюють свої думки щодо необхідності обговорення тих чи інших проблемних запитань, процесу проведення заняття, використання рекомендованої літератури тощо. Після чого студенти опрацьовують першоджерела, навчальні посібники, шукають цікаву інформацію, проводять теоретичні та практичні дослідження. Кожне практичне заняття Тимошук Н. С. будує за загальною схемою (див. рис. 3)

Як бачимо, кожне практичне заняття складається із підготовчої, основної частин та підведення підсумків. Під час їх проведення використовувались такі активні методи спільної діяльності викладача і студентів, як евристичні бесіди, відверті розмови, творчі монологи, розповіді на морально-етичні теми, диспути, дискусії, самопрезентації, усні сповіді, захисти творчих проектів, створювались емоційно збагачені навчально-пізнавальні ситуації. Студенти охоче включаються до спільної роботи: зачитують тези із опрацьованих першоджерел, обговорюють положення із наукової літератури різних авторів, аналізують та співставляють їхні ідеї, обговорюють педагогічні ситуації, складають „формули професійної майстерності”, програми самовдосконалення, т.п. Участь студентів у підготовці та проведенні практичних занять сприяє ефективному формуванню у них здібностей і бажань усвідомлювати та відстоювати себе як особистість, утверджувати позитивну особистісну сутність, особистісно розвивальний самовимір шляхом спілкування їх з викладачем „на рівних”.

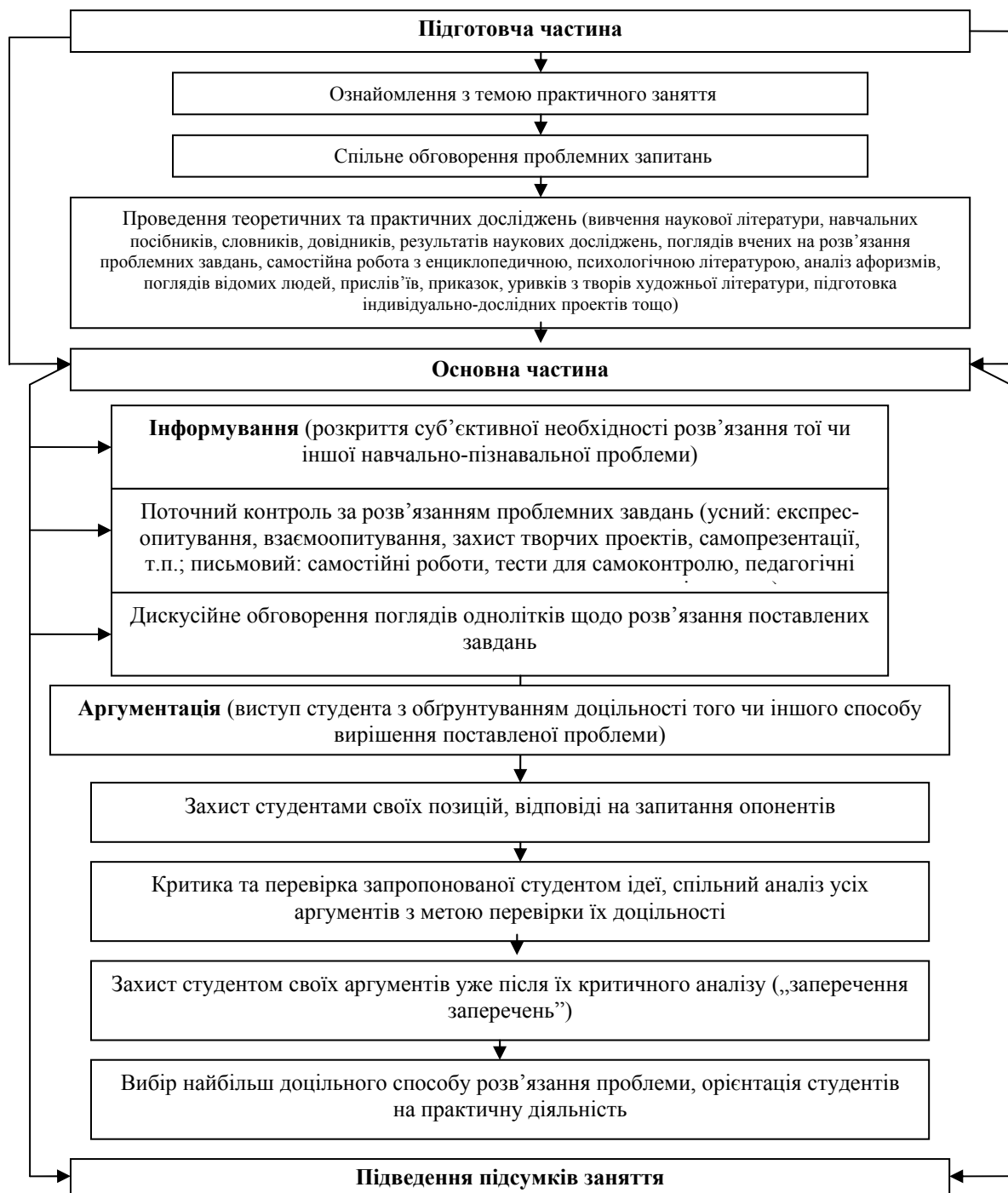

Рис. 3. Загальна схема практичного заняття

Практичні заняття відкривають широкі можливості для творчої самореалізації та професійного самостановлення студентів, сприяють підвищенню їх навчальних досягнень, оскільки носять нестандартний, пошуковий, дискусійно-полемічний характер. Які ж наслідки такої роботи?

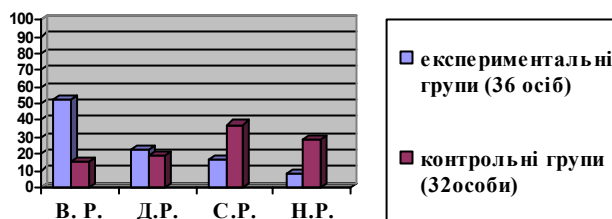
Динаміку росту рівнів навчальних досягнень студентів II курсу фізико-технологічного факультету, експериментальних груп (теоретичні та практичні заняття проводилися за вимогами кредитно-модульної системи), порівняно із відповідними даними контрольних груп, розглянемо на таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка росту рівнів навчальних досягнень студентів експериментальних та контрольних академічних груп

Рівні навчальних досягнень студентів	Студенти II курсу фізико-технологічного факультету			
	Контрольні групи		Експериментальні групи	
	Кількість студентів	%	Кількість студентів	%
Високий (творчий)	5	15,6	19	52,8
Достатній (конструктивно-варіативний)	6	18,8	8	22,2
Середній (репродуктивний)	12	37,5	6	16,7
Низький (рецептивно-продуктивний)	9	28,1	3	8,3
Всього	32	100	36	100

Аналіз таблиці показує, що рівні навчальних досягнень студентів фізико-технологічного факультету, теоретичні та практичні заняття, з якими проводилися за вимогами кредитно-модульної системи, значно підвищуються у порівнянні з відповідними даними контрольної групи. Так, після викладання курсу „Теорія і методика виховання” за вимогами кредитно-модульної системи 52,8% студентів експериментальної групи мають високий (творчий) рівень навчальних досягнень. Вони ілюструють глибокі знання програмного матеріалу та вміння інтегрувати їх, диференціювати; вільно висловлюють власні думки і відчуття; самостійно визначають особистісно значущі цілі навчальної діяльності; складають програму власної пізнавальної діяльності; проявляють творчі здібності; використовують знання та вміння в нестандартних ситуаціях; переконливо аргументують особисту педагогічну позицію. 57% з них мають середній бал 11; 21% – 10; 22% – 12. Тоді як у контрольній групі всього 15,6% студентів мають високий рівень навчальних досягнень. Кількість студентів, які мають низький (рецептивно-продуктивний) рівень навчальних досягнень, менша у експериментальній групі майже на 9%, порівняно з відповідними даними контрольної групи. Тобто лише 8,3% студентів експериментальної групи володіють навчальним матеріалом програми на елементарному рівні засвоєння, проявляють елементарні вміння застосовувати правила, закони, принципи виховання при виконанні навіть нескладних педагогічних завдань; при викладі теоретичного матеріалу допускають принципові помилки, а, отже, не уникають їх при виконанні практичних завдань, без допомоги викладача. Тоді як у контрольній групі їх кількість сягає 28,1%. Динаміку росту рівнів навчальних досягнень студентів експериментальних груп, порівняно з контрольними, візуально розглянемо за допомогою діаграми (див. рис.4).

Рис. 4. Діаграма росту рівнів навчальних досягнень студентів експериментальних та контрольних груп

Примітка: В.Р. – високий рівень навчальних досягнень, Д.Р. – достатній, С.Р. – середній, Н.Р. – низький

Як бачимо, за зведеними результатами підсумкового зрізу кількість студентів у експериментальних групах, які мають високий рівень навчальних досягнень, стала на 37,2% більшою від їх кількості у контрольних групах.

Водночас у експериментальних групах збільшилася кількість студентів з високим рівнем

прагнення до творчого професійного самостановлення. Для них характерний високий рівень теоретичних знань із курсу, розвинені вміння та навички застосовувати теоретичні знання на практиці; вміння та навички самостійної пізнавальної діяльності; прагнення до творчої самореалізації; усвідомлення професійних інтересів.

Загальну картину сформованості у студентів цих показників розглянемо у вигляді профілів, поклавши в основу їх високий рівень (див. рис.5).

Профілі показують, що у студентів II курсу фізико-технологічного факультету, робота з якими велася за вимогами кредитно-модульної системи, прагнення до творчого професійного самостановлення зросло більш як на 20% порівняно з відповідними даними контрольних груп.

Під час дослідження творчої активності студентів враховувалась діяльність кожного з них над створенням індивідуальних систем неперервного самовдосконалення та вирішення складних проблем власного професійного самостановлення. Простежимо такі рівні творчої активності студентів, як репродуктивний, раціоналізаторський, конструкторський та новаторський (див. рис.6).

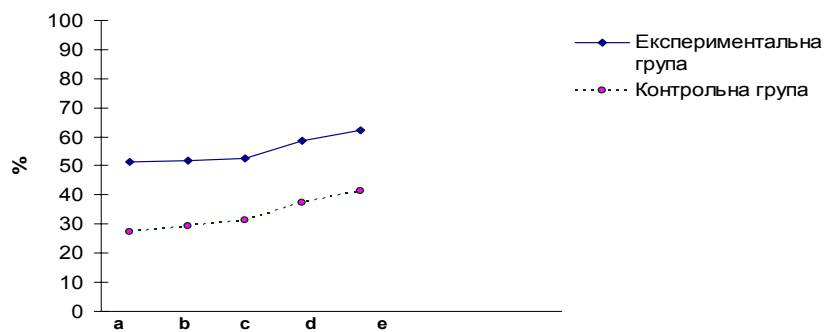

Рис. 5. Сформованість у студентів експериментальних (36 осіб) та контрольних (32 особи) груп прагнення до творчого професійного самостановлення

Примітка: a – теоретичні знання; b – вміння та навички практичної діяльності; c – прагнення до творчої самореалізації; d – вміння та навички самостійної пізнавальної діяльності; e – професійні інтереси.

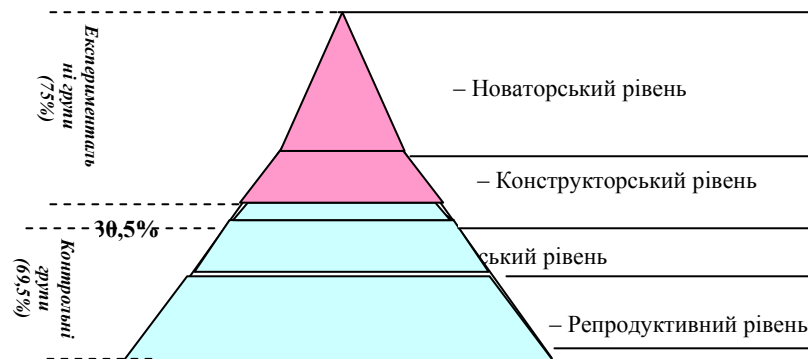

Рис. 6. Рівні творчої активності студентів

Отже, для 75% студентів, практичні заняття з якими велися за вимогами кредитно-модульної системи, властивими є новаторський та конструкторський рівні творчої активності. Вони вміють творчо застосовувати знання навчально-програмного матеріалу у нестандартних ситуаціях, виявляють особливі творчі здібності, прагнуть самостійно розвивати творчі обдарування і нахили. А для студентів контрольних груп – репродуктивний та раціоналізаторський рівні творчої діяльності. Вони будували власну практичну діяльність, розв'язували проблемні завдання на основі запропонованих викладачем зразків, відбираючи з них ті, що найбільше відповідають умовам їхньої діяльності. Лише 30,5% з них володіли конструкторським рівнем творчої активності та могли створювати свої варіанти розв'язання проблемних виховних ситуацій.

Зважаючи на те, що в сучасний період **українського державотворення** зростає значення цілеспрямованого формування у вищій школі соціально-активної особистості молодого спеціаліста і проблеми його виховання потребують науково-обґрунтованих підходів, вивчення громадської думки факультетських колективів та студентських академічних груп, при кафедрі створено групу соціологічної служби з числа студентів та викладачів (керівник А.Л. Черній.).

Основна її мета – виявлення оптимальних шляхів і засобів підвищення ефективності, виховного процесу в університеті. Головними завданнями є: розробка критеріїв та показників ефективності навчально-

виховного процесу в конкретному студентському колективі; вивчення стану виховної роботи, рівня вихованості студентів, їх соціальної зрілості, професійної культури; виявлення впливу на розвиток особистості психолого-педагогічних дисциплін, аналіз та корекція виховного процесу, розробка його організаційно-функціональної системи.

Матеріали досліджень покладаються в основу корекції наявних планів виховної роботи зі студентською молоддю, педагогів-кураторів та організації позааудиторної роботи з курсів „Теорія національного виховання”, „Методика виховної роботи”, педмайстерності, а також спонукають до вибору комплексної теми дослідження кафедри. Наприклад, кафедра обрала тему дослідження: „Громадянське виховання студентської молоді в умовах суверенної України”.

Ефективною формою підготовки студентів до роботи з учнівським колективом є організаційно-методичний збір, девізом якого є: „Творчо – інакше навіщо?” Програмою такого збору передбачені практикуми, презентації та конкурси, що дає змогу спрямувати студентів на проведення заходів в оздоровчих таборих, виділення змістового аспекту, активне спілкування, творчий характер. Так, в перший день відбувається презентація загонів. Другий день – виконання конкурсних програм „Мій рідний край – моя земля, земля моїх батьків”, „Ти в моєму серці, Україно”, „Мій край – моя історія жива”, „Кришталеві джерела”, „Струни серця”, „Роде наш красний”, „Краса і біль Полісся”, „Рідна мова – пісня солов’їна” та ін. Третій – виконання конкурсних програм „Дозвілля в таборі” (тематична дискотека, „Пісенний марафон”, „Конкурс ікебани”, „Сорочинський ярмарок”, „День науки”, КВК, „Що? Де? Коли?”, „Циркове ревію”) і на закінчення гра „Веселий експрес”.

Як показує практика, важливим в організації науково-методичної роботи серед студентів, забезпеченні цілеспрямованої їх самостійної діяльності є створення належної навчально-матеріальної бази кафедри. Зокрема, при кафедрі діє кабінет самостійної роботи. В період оформлення його ми прагнули, щоб інформаційний та змістовий матеріал допомагав студентам самостійно опрацьовувати педагогічну спадщину сподвижників української педагогіки, різноманітну енциклопедичну та довідкову літературу, працювати над написанням дипломних та курсових робіт. Студенти мають можливість ознайомитись із технологією виховного процесу в школах і позашкільних закладах, проблемами молодіжного руху в Україні, в країнах близького і далекого зарубіжжя. Змістовий аспект розміщений за такими розділами: „Державно-нормативне забезпечення виховного процесу”, „Студент, дослідник, пошуковець”, „Самостійна робота студентів”, „Педагогічна культура і професійна майстерність учителя”, „Молодіжний рух в Україні”, „Педагогу-куратору та наставнику-консультанту”.

Міжнародні, наукові та соціокультурні зв’язки кафедри дають можливість здійснювати навчальний процес з урахуванням нових освітніх технологій, вивчати, узагальнювати та впроваджувати досвід роботи та досягнення вітчизняної та світової педагогіки.

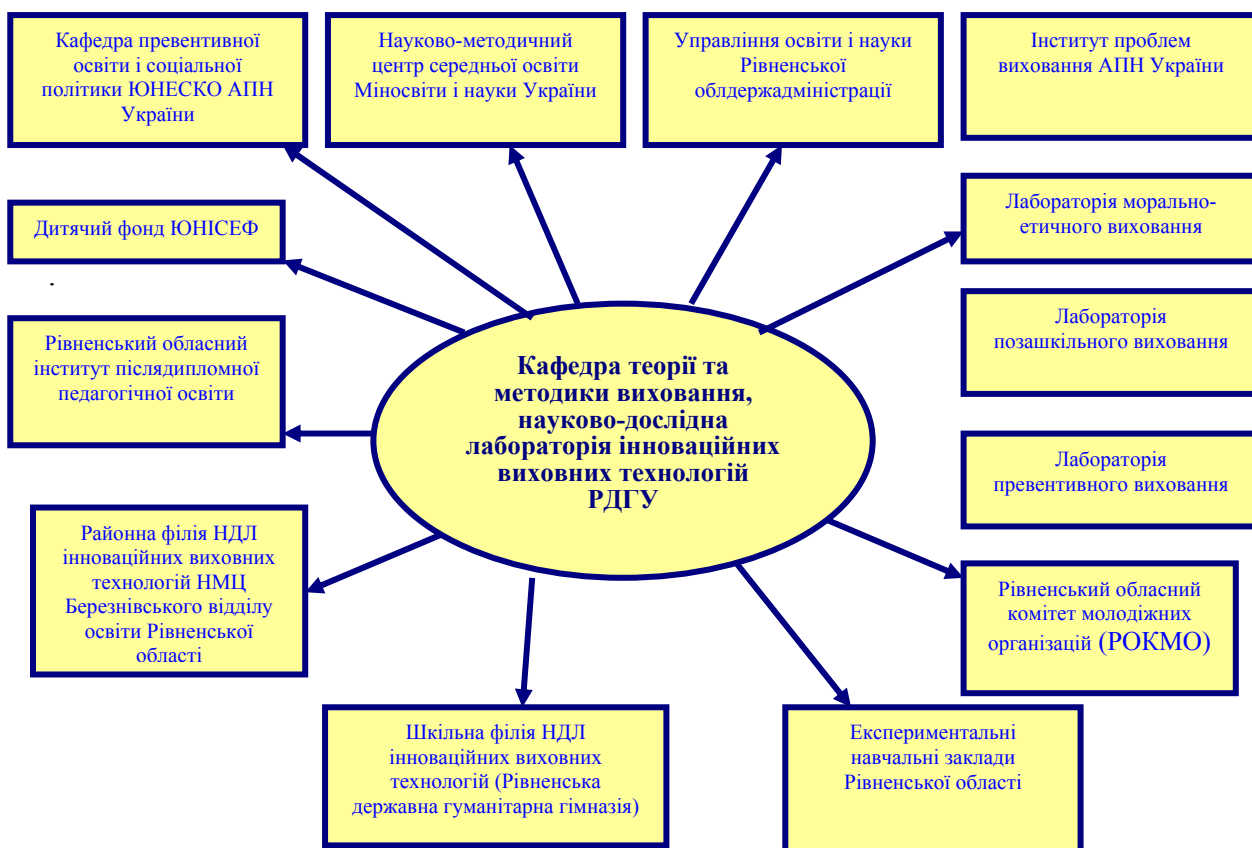

Рис. 7. Наукові, міжнародні та соціокультурні зв’язки кафедри теорії і методики виховання

та науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій Рівненського державного гуманітарного університету

Усе вище зазначене дозволяє зробити висновок, що така система педагогічних дій членів кафедри сприяє розвитку у студентів здібностей, активної професійної позиції та індивідуального стилю діяльності, сприяє удосконаленню педагогічної техніки, а також підготовки до здійснення національного виховання в сучасній школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова І. Модульний підхід до професійно-педагогічної підготовки вчителя. – Одеса: Маяк, 1998. – 248 с.
2. Волович В. Болонський процес і нова парадигма освіти в Україні // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – №4. – С. 192-198.
3. Корсак К. Стан і перспективи розвитку європейського простору вищої школи // Психологія і суспільство. – 2004. – № 1. – С. 62-70.
4. Лейфура В., Воробйова А. Навчальні модулі як ефективний засіб організації самостійної роботи студентів в умовах рейтингової системи // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Педагогічні науки. – Миколаїв, 2002. – Вип. 7. – С.26-28.
5. Сбруева А. Болонський процес: пошуки шляхів підвищення конкурентоспроможності європейської вищої освіти // Шлях освіти. – 2002. – №1. – С. 18-21.
6. Солдатенко М., Сусь Б. Самостійна пізнавальна діяльність як найважливіша умова формування спеціаліста // Вища педагогічна освіта: Наук.-метод. Зб. – К.: Вища школа. – 1994. – Вип. 17. – С. 39-44.

Резюме. *Стаття посвятається інноваційній діяльності кафедри теорії та методики виховання в умовах кредитно-модульної системи організації навчання студентів. Автор розкриває інноваційні технології проведення лекцій, семінарів та практичних занять преподавателями кафедри. В центрі цих технологій проблемно-пошукові, творчі та практично-діяльнісні методи організації навчальної взаємодії преподавателей та студентів.*

Ключевые слова: *студент, кредитно-модульная система, зачётный кредит, технология обучения, лекция, семинар, практическое занятие, учебно-исследовательские задания, самостоятельная работа, творчество.*

Summary. *The article is devoted to recent activities of the cathedra of theory and methods of upbringing in conditions of credit-modul system of the organization of studies of students. The author exposes recent technologies of realization of lectures, seminars and practical studies by teachers of the cathedra. In the center of this technologies there are problem-searching, creative and practical-active methods of the organization of educational interaction between teachers and students.*

Key words: *student, credit-modul system, count credit, the teaching technology, lecture, seminar, practical studies, educational-research assignments, independence work, creation.*

Одержано редакцією 01.09.2005

УДК: 377.1

С.В. ЛІСОВА

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ОСВІТИ:
ПОШУК І ПЕРСПЕКТИВА**

Резюме. *У статті розглядаються проблеми модернізації систем освіти на даному етапі розвитку цивілізації, визначені перспективи розвитку.*

Ключові слова: *світова криза освіти, модернізація, глобалізація й інтеграція, освітній простір, стандартизація освіти.*

Постановка проблеми. Модернізація, що йде у світовому співтоваристві, змушує глибше придивитися до перетворень у національних системах освіти, щоб не тільки зрозуміти, але й пояснити об'єктивну закономірність переходу до відкритої освіти як найбільш адекватної форми розвитку соціуму.

У світі не існує ідеальної системи освіти. Кожна національна система освіти відображає свою історію й традиції. Багато в чому нинішній її стан залежить від соціально-економічного стану країни й національної державної політики в галузі освіти. Поряд із загальносвітовими тенденціями в освіті кожної країни, ми спостерігаємо щось унікальне.

Реформування національних систем освіти в багатьох країнах світу пов'язане з визнанням сфери освіти – сферою продуктивних інвестицій. Пошуки нових підходів до фінансування освіти в епоху масової освіти, наближення освіти до ринку праці й інші питання, активно обговорюються громадськістю в усьому світі.

Світова криза освіти наприкінці ХХ ст. є визнаним фактом. Процеси реформування систем освіти охопили більшість провідних країн світу. Теоретичною базою для цього стала філософія освіти, відбита у відповідних національних доктринах освіти.

ЗМІСТ

<i>Переднє слово ректора РДГУ Постоловського Р.М.</i>	3
<i>Дем'янюк Т.Д.</i> Інноваційна діяльність кафедри теорії і методики виховання	4
<i>Лісова С.В.</i> Сучасні тенденції модернізації національних систем освіти: пошук і перспектива	13
<i>Безкорвайна О.В.</i> Гуманістичні ціннісні орієнтири як основа формування толерантної особистості сучасного підлітка	17
<i>Хамедюк Н.С.</i> Актуальні проблеми виховання гуманістично спрямованої особистості учня на принципах педагогіки толерантності	23
<i>Рабченюк Т.С.</i> Особливості виховання обдарованої дитини в сучасному навчальному закладі	27
<i>Матюхіна Н.В.</i> Розвиток творчої обдарованості учнів у процесі навчально-виховної діяльності вчителя	32
<i>Дем'янюк Б.П.</i> Формування наукового світогляду школярів при викладанні фізики у сучасній школі	36
<i>Дем'янюк Т. Д., Камінська Є. І.</i> Духовно-моральний розвиток особистості учня в умовах діяльності української національної „школи – родини”	39
<i>Черній А.Л.</i> Організаційно-педагогічні засади виховного процесу в організації пласт	44
<i>Сойчук Р.Л.</i> Контрасти американської системи виховання	46
<i>Тимощук Н. С.</i> Оновлення змісту та організації процесу особистісно орієнтованого виховання таршокласників у позакласній роботі	49
<i>Пилипей О.В.</i> Використання інтерактивних методик в навчально-виховній роботі вчителя-словесника	54
<i>Назаренко Г.А.</i> Культура міжетнічних відносин старшокласників: результати констатуючого етапу ксперименту та завдання виховної діяльності	58
<i>Чернишина В.М.</i> Формування ціннісних орієнтацій в системі діяльності педагогічного колективу	63
<i>Кириленко С.В.</i> Громадянська відповідальність як показник сформованості культури здоров'я	67
<i>Косарєва Н.І.</i> Формування духовності особистості на засадах цінностей українського народу	70
<i>Павелків О.М.</i> Формування в учнів інтересу до підприємницької діяльності у процесі оволодіння економічним розрахунком	73
<i>Павелків Р.В.</i> Експериментальне вивчення особливостей самостійності сучасних молодших школярів	76
<i>Оржеховська В.М.</i> Превентивна педагогіка – наука пізнання	80
<i>Левківський М.В.</i> Соціальна зрілість старшокласників (підходи до формування)	85
<i>Нечипорук Л.І.</i> Формування ноосферної моральної позиції старшокласників	87
<i>Кукалець М.В.</i> Дидактичні аспекти підготовки учнів до засвоєння навчального матеріалу	91
<i>Гавлітіна Т.М.</i> Завдання і зміст національно-патріотичного виховання підлітків в позашкільних навчальних закладах	95
<i>Кособуцька Г.П.</i> Кредитно-модульна система: завдання, пошук, результати у вищому навчальному закладі	98
<i>Наумчук Г.І.</i> Духовність і формування особистості майбутнього вчителя	103
<i>Дупак Н.В.</i> Зарубіжний досвід розробки стандартів професійної освіти	107
<i>Красовська О.О.</i> Естетична освіта студентів педагогічного факультету	113
<i>Крижановська Т.І.</i> Шляхи оновлення професійної підготовки музикантів-педагогів у курсі “історія музики”	116
<i>Петренко О.Б.</i> Громадянська спрямованість діяльності українських просвітительок кінця ХІХ – початку Х ст.	119
<i>Федорченко Т.Є.</i> Проблеми насильства в контексті дитячої безпритульності	122
<i>Габова Л.І.</i> ВІЛ/СНІД як чинник погіршення репродуктивного здоров'я неповнолітніх	125
<i>Піддубник В.Г., Якимчук С.Н.</i> Основи роботи з вокальним ансамблем	128
<i>Graca Tadeusz</i> Etapy kształtowania umiejętności w kształceniu zawodowym	132
<i>Рабченюк Т.С.</i> Індивідуальне навчально-дослідне завдання як вид самостійної роботи студента творчого характеру	135
<i>Ціпан Т.С.</i> Громадське виховання в умовах дитячо-юнацького руху: історичний аспект	141
<i>Якимчук М.Ю.</i> Особливості навчання і виховання обдарованих дітей	148
<i>Відомості про авторів</i>	152

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 32

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника *Дем'янюк Т.Д.*

Відповідальний за підготовку збірника до видання *Янцур М.С.*

Технічний редактор *Кравчук В.Ю.*

Комп'ютерна верстка *Лазарчук В.В.*

Здано до набору 12.09.2005 р. Підписано до друку 30.09.2005 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 22,86. Обл. вид. арк. 23,19. Замовлення № 1/6. Наклад 120

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет,
кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 32. – Рівне:
РДГУ, 2005. – 155 с.**

ISBN 966 – 7281 – 08 – 3.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем педагогіки, дидактики, історії педагогіки, теорії і методики виховання дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20